

Викладач кафедри дошкільної
та початкової освіти

Н.П.Данько

Педагогічні умови інтегрованого навчання музики молодших школярів.

Сучасна стратегія української освіти базується на концептуальних засадах інтеграції змісту і гуманізації навчання. Навчальна діяльність на уроках музики в початковій школі має спрямовуватись на інтеграцію мистецьких знань та художньо-образних уявлень школярів як потужного засобу інформаційного забезпечення і якісного засвоєння музичного матеріалу на основі використання широкої міжпредметної інтеграції. Інтеграційний принцип опанування мистецьких знань молодшими школярами сприяє цілісному музичному сприйманню художніх образів, активізації мислення, фантазії, почуттів; збагаченню культурологічної бази знань і вимагає використання інноваційних методик та сучасних інформаційних технологій.

Актуальність статті. Згідно з вимогами нормативно-правових документів – Державної національної програми «Освіта» (« Україна 21 ст. »), Національної доктрини розвитку освіти, Закону України « Про загальну середню освіту», Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах постала необхідність інноваційних змін у змісті, доборі форм і методів музичного навчання дітей молодшого шкільного віку. Але трансформація основних освітніх пріоритетів у вимірі початкової музичної освіти значно ускладнюється, в зв'язку з тим, що на своєму шляху зустрічає певні перешкоди, пов'язані з вимогами до якості й рівня всіх ланок освіти (в тому числі й початкової, значним скороченням годин на уроки музики та іншими соціальними і методично-організаційними негараздами). Це значно ускладнює процес модернізації освітнього

середовища молодших школярів, досягнення кінцевої мети та виконання завдань цього напрямку початкової освіти (закладання основ художньої культури підростаючого покоління, гармонізації особистості, формування духовних цінностей та розкриття творчого потенціалу кожного учня), що загострює актуальність дослідження і потребує пошуку шляхів інтенсифікації засвоєння музичного матеріалу та створення спеціальних психолого-педагогічних умов оптимізації навчання музичному мистецтву.

Аналіз сучасних досліджень. Останнім часом активізувались теоретичні дослідження різних напрямків інтеграції змісту педагогічної освіти, її методологічних засад (А. Андрущенко, І. Зязюн, В. Лутай); дидактичних і методичних основ забезпечення ефективності освітнього процесу засобами інтеграції знань (В.Бондар, Л. Куненко, Н. Ничкало, В. Сластьонін, О. Савченко); загальних питань впровадження інтеграційних підходів у галузі музично-педагогічної освіти (Л. Арчажникова, О. Бузова, О. Єременко, А. Козир, Л. Коваль, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька).

Проблему створення педагогічних умов розглядають такі сучасні дослідники: І. Гапійчук, А. Гончаренко, Н. Бушуєва, О. Братанич, Л., О. Єременко, А. Козир, Л. Нечволд, Г. Падалка, Г. Сіліна, О. Сушенцев, В. Холоденко, С. Яценко. Умови інтегрованого навчання, зокрема навчання музики, майже не розглядаються.

Мета статті – проаналізувати результати сучасних досліджень ефективності створення педагогічних умов, що сприяють формування стійкої позитивної навчальної мотивації, цілісних мистецьких знань учнів початкових класів та здійснення інтегрованого навчання музики молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття « умова» розкривається так: 1) вимога,

пропозиція, що висувається однією із сторін, які домовляються про що-небудь; 2) необхідна обставина, яка уможлиблює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; 3) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; 4) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; 5) правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь; 6) сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь. [3, 1295].

У сучасній педагогічній науці розглядаються педагогічні умови впровадження різних педагогічних явищ, формування визначених характерних особливостей учнів, створення певної педагогічної системи, здійснення конкретної педагогічної технології. Предметом нашого дослідження є педагогічні умови інтегрованого навчання молодших школярів музичного мистецтва. Взявши за мету розробити ефективну методику інтегрованого навчання музики молодших школярів, яка забезпечила б якісний навчальний процес, ми припустили, що важливими педагогічними умовами мають бути такі: психолого-педагогічні, методичні, організаційні.

До психолого-педагогічних умов ми відносимо:

- 1) психологічна підтримка дитячої творчості,
- 2) створення сприятливого психологічного клімату,
- 3) активізація пізнавальної, творчої діяльності,
- 4) актуалізація індивідуальних інтересів, здібностей,
- 5) мотивація до мистецької діяльності.

До методичних умов, на нашу думку варто віднести:

- 1) використання на уроках різних видів музичної та творчої діяльності,
- 2) використання різних видів мистецтва,
- 3) застосування інтеграції видів діяльності (навчальної, творчої, музичної, художньої) та різних видів мистецтв на уроці,

- 4) орієнтація на результат – цілісність знань розвиненої особистості,
- 5) здійснення принципів інтеграції, диференціації, гуманізації.

До організаційних умов відносимо:

- 1) комплексне методичне забезпечення,
- 2) відповідна фахова підготовка вчителя,
- 3) застосування широкого діапазону наочних засобів навчання,
- 4) забезпечення необхідним обладнанням (дитячі музичні інструменти, фонотека, відеозаписи, ТЗН, навчальними підручниками, посібниками, робочими зошитами).

Педагогічні умови ми розглядаємо так: **педагогічні умови** – це усвідомлено, цілеспрямовано створені обставини, за наявності яких стає можливим досягнення певного якісного результату педагогічної діяльності. **Педагогічні умови** – це умови, що створюються для досягнення раніше визначеного якісного результату, мети освіти.

Аналіз сучасних педагогічних досліджень виявив, що науковцями розглядається широке коло умов. Так, наприклад, для успішної реалізації навчального процесу сучасними авторами пропонуються такі умови: забезпечення комплексної системи взаємозв'язків у змісті, формах і методах педагогічного процесу, між його складовими та етапами здійснення; врахування специфіки класного колективу, створення атмосфери довіри, доброзичливості, поваги до особистості; організація активної діяльності учнів; розробка змісту роботи, який забезпечував би її цілісність, систематичність, послідовність; використання комплексу відповідних методів і засобів навчання.

Падалка Г.М. в монографії «Педагогіка мистецтва» розглядає особливості, сутність педагогічних умов навчання мистецтва. Так поняття «педагогічні умови навчання мистецтва» науковець розкриває таким чином: «це цілеспрямовано створені чи використовувані обставини мистецького

навчання, що забезпечують можливість досягнення його результативності». Та серед першочергових умов Падалка Г.М. визначає такі педагогічні умови, як: створення позитивної атмосфери навчання; досягнення діалогових засад взаємодії учителя і учнів в навчальному процесі; забезпечення пріоритету практичної діяльності. Педагогічні умови науковець розглядає як складову частину методики [7, 160].

Яценко С.Л. вивчає умови для забезпечення повної реалізації особистісного потенціалу учня. Предметом її дослідження є - педагогічні умови організації особистісно-орієнтованого навчання гімназистів. Автор розглядає суперечність між вимогами нової парадигми освіти щодо необхідності орієнтації навчання на потреби особистості та реальними умовами її впровадження в практику роботи школи. Яценко С. Л. підкреслює, що поряд із проголошеними цілями формування розвиненої особистості фіксується не розробленість шляхів їх досягнення, відсутність у теорії навчання положень щодо психолого-педагогічних та методичних умов гуманізації навчально-виховного процесу, підвищення рівня розвивальної взаємодії вчителя і учнів. Дослідниця перевірила і довела ефективність наступних педагогічних умов: 1) психолого-педагогічних (підтримка природного бажання дитини вчитися, глибоке дослідження потреб дитини, її природних нахилів і інтересів, індивідуальних особливостей, активізація пізнавальної діяльності кожного учня, формування у дітей досвіду самоорганізації учіння як творчого процесу, педагогічне забезпечення адекватних розвивальним потребам змісту освіти, впровадження відповідних технологій навчання; 2) методичних умов (гармонізація запитів, цілей, домагань суб'єктів навчально-виховного процесу, забезпечення усвідомленості усіма учасниками педагогічного процесу мети в системі власної діяльності). Автор зазначає, що під час створення вищезазначених умов, позитивне ставлення учнів до окремих навчальних предметів, процесу навчання підвищується. Результати формувального експерименту свідчать про появу у процесі особистісно орієнтованого навчання психологічних

новоутворень в особистості кожного учня (мотиви, цілі, цінності у плані особистісної самореалізації), в результаті в учнів були сформовані самоцінні знання, уміння, навички, сформоване позитивне практичне, пізнавальне, самооцінне ставлення до навчального процесу, яке виявляється у якісних змінах у всіх сферах діяльності учнів.

Яценко С.Л. наголошує, що: «новітні методологічні підходи переважної більшості науковців щодо розуміння змісту, принципів, умов організації особистісно-орієнтованого навчання ґрунтуються на гуманістичній парадигмі, в якій визначальними світоглядними орієнтирами виступають свобода вибору, самовиявлення, самоактуалізація всіх суб'єктів навчально-виховного процесу» [12,15]. Категорію «педагогічні умови» дослідниця визначає так: «педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання визначаємо як сукупність різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників, необхідних і достатніх для виникнення та функціонування особистісно-орієнтованої педагогічної системи, в основі якої лежить суб'єкт-суб'єктивна навчальна взаємодія учасників навчально-виховного процесу» [12,15]. Яценко С.Л. називає такі **педагогічні умови**:

- 1) *Психолого-педагогічна умова* – педагогічне забезпечення участі учнів у різних видах діяльності та емоційне переживання ними знань та способів діяльності як самоцінних. Це передбачає врахування природних нахилів та обдарувань, потреб, соціальних та особистісних запитів учня, наявність смислотвірної мотивації та психотерапевтичного характеру педагогічної діяльності у поєднанні з підтримкою природного бажання дитини займатися учінням, запровадження особистісно орієнтованого змісту освіти, відповідних технологій навчання;
- 2) *Методичною умовою* організації особистісно-орієнтованого навчання є запровадження відповідної педагогічної системи (методи, прийоми, форми, засоби навчальної роботи).

Як зазначає Яценко С.Л. в результаті проведеного педагогічного експерименту в учнів з'явилися нові особистісно значущі цілі і мотиви навчання, нові самоцінні знання та вміння, учні набули досвіду особистісної самореалізації у процесі навчання. Автор рекомендує враховувати результати проведеного дослідження при вдосконаленні державних стандартів освіти, запровадженні інтегрованого змісту навчання [12,16].

Під іншим кутом зору проблему створення педагогічних умов розглядає Холоденко В.О. Автор вважає, що школа має враховувати важливість сприятливих умов у підтриманні творчої активності, надавати можливість кожній дитині реалізовуватися як творчій особистості. В дослідженні висвітлено педагогічні умови ефективного формування творчої особистості у молодшому шкільному віці. Дослідниця розглядає проблему розвитку творчої активності молодших школярів у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності. Вона вважає, що залучення дитини до мистецтва через діяльність є одним із сильних впливів на становлення особистості, розвиток її потенціалу, мистецтво сприяє цілісному формуванню особистості [11]. На думку Холоденко В.О. саме в музичній діяльності дитина має можливість найкраще реалізувати потребу в самовираженні, а залучення молодших школярів до різних видів музичної діяльності створює широкі можливості для виявів і розвитку їх творчої активності. Автор вважає, що особливості інтеграції різних видів музичної діяльності висвітлені лише частково. На її думку фрагментарними є рекомендації щодо створення спеціальних психолого-педагогічних умов для розвитку творчої активності. Предметом дослідження Холоденко В.О. стали: зміст, форми, методи творчої активності молодших школярів на основі інтеграції різних видів музичної діяльності. Вивчаючи проблему здійснення інтеграції різних видів музичної діяльності, дослідниця виокремила педагогічні умови ефективного становлення творчої активності. До *педагогічних умов* вона відносить:

- 1) залучення дитини до активної діяльності в галузі музичного мистецтва;

- 2) накопичення дитиною позитивного досвіду творчості у різних видах діяльності;
- 3) сприяння становленню учня як суб'єкта творчості та утворення позитивної концепції;
- 4) забезпечення можливостей найповнішого вияву свого творчого потенціалу.

Холоденко В.О. робить такий висновок: «Якщо молодший школяр не відчуває радість пізнання, відкриття нового, насолоди від процесу творчості, задоволення від долаття перешкод у розв'язанні творчих завдань, не набуде певних умінь та навичок творчої діяльності, впевненості у своїх здібностях та можливостях, то надалі розвиток його творчої активності вимагатиме набагато більших душевних і фізичних зусиль»[11, 7]. Холоденко В.О. вважає, що «процес самореалізації дитини у різноманітних видах музичної діяльності, який супроводжується значними емоційними переживаннями, дає сильний поштовх для цілісного загального розвитку особистості. Застосування комплексного підходу до уроку музики дає змогу розв'язати цілу низку освітніх, виховних, розвивальних завдань» [11,7]. Автор наголошує, що між сприйняттям, виконавством, створенням музики та набуттям теоретичних знань простежуються тісні взаємозв'язки; разом з досягненням закономірностей музики відбувається становлення дитячої музичної творчості: « так, знайомство з елементами музичної мови, їх виражальною сутністю, драматургією розвитку музичних образів, поглиблює сприйняття музики, робить більш свідомим виконання та розширює можливості для власної творчості. Засвоєння у практичному музикуванні музично-теоретичних знань, набуття виконавських вмінь та навичок сприяє кращому розумінню задуму композитора, розвитку особистісної інтерпретації почутого та виконуваного» [11,7]. Автор виділяє *такі педагогічні умови:*

1) включення дитини до активної діяльності в галузі музичного мистецтва та накопичення нею позитивного досвіду творчості у різних видах музичної діяльності;

2) сприяння становленню учня як суб'єкта творчості та утворенню позитивної я-концепції (створення доброзичливої атмосфери, організація колективної творчості, в процесі якої учні мають можливість природно спілкуватися незалежно від рівня свого музично-творчого розвитку), спільне спрямування учителя і учня до розв'язання проблем та отримання взаємного задоволення від спілкування, створення ситуації успіху з використанням «прихованих інструкцій», педагогічного навіювання, авансування та визнання «персональної виключності» дитини, визнання активної ролі дитини та рівнозначності позицій дитини і дорослого, діалогічність стосунків, поступове зменшення допомоги школяреві в його творчих спробах, застосування проблемно-пошукових ситуацій, за допомогою яких дитина навчиться самостійно вирішувати проблеми, здобувати знання, долати труднощі та відчувати задоволення від власних перемог;

3) забезпечення можливостей найповнішого вияву свого творчого потенціалу (організація яскравих та динамічних творчих занять за принципами послідовності та етапності пізнавально-творчої діяльності учня без громіздких інструкцій та зайвого теоретичного матеріалу, створення оптимальних зв'язків між навчальним матеріалом, творчими завданнями, планування діяльності та рівня розвитку музично-творчих здібностей дітей, їхніми інтересами, потребами та досвідом, застосування індивідуально-диференційованого підходу, зняття регламенту на виконання завдань, зняття страху перед помилками через пояснення їх пізнавального значення, оцінювання творчих успіхів дитини з позиції їх значущості.

Аналіз даних дослідження Холоденко В.О. показав, що : «в учнів експериментальної групи відбулося збагачення музично-естетичного тезаурусу, поглибилося сприймання музики, активізувалися процеси розкодування школярами авторсько-виконавської концепції, розширився словниковий запас, розвинулося аналітичне та образно-асоціативне мислення, творча уява, музичний слух, чуття форми» [11, 14]. Дослідниця засвідчує, що : «Після проведення експерименту в експериментальній групі в школярів активізувалась творча самореалізація в музичній діяльності, збільшилась ініціативність у пошуку нової інформації, шляхів і засобів самовираження, розвинулась гнучкість мислительних процесів, здатність нестандартно вирішувати проблеми, розвинулися вміння та навички музикування, здатність до самоорганізації, саморегуляції, планування, здатність отримувати задоволення від процесу творчості» [11,15]. Автор також робить висновок про високу сенситивність молодшого шкільного віку для формування стійких творчо-пізнавальних мотивів, потреб, інтересів та розвитку творчої активності, та підкреслює, що: «Молодший школяр має відчувати радість пізнання, відкриття нового, насолоду від процесу творчості, задоволення від подолання перешкод у розв'язанні творчих завдань, набуті певні вміння та навички творчої діяльності, впевність у своїх здібностях та можливостях.... Організація творчого за змістом навчально-виховного процесу з обов'язковим урахуванням вікових особливостей має стати метою освітніх програм». [11, 16]. У процесі дослідження Холоденко В.О. виявлено, що застосування комплексу різних видів музичної діяльності на уроці музики в 1-3 класах створює можливості для ефективного становлення творчої активності учнів. Дослідниця наголошує на тому, що процес самореалізації дитини у різних видах музичної діяльності, який супроводжується великими емоційними переживаннями, дає величезний поштовх для цілісного гармонійного розвитку особистості [11,17].

Бушуєва Н.О. розглядає педагогічні умови формування навчальної мотивації дітей шестирічного віку. Автором порушується проблема формування й підвищення рівня навчальної мотивації учнів шестирічного віку в навчально-виховному процесі. Предметом її дослідження є педагогічні умови формування навчальної мотивації шестирічних першокласників у навчальній діяльності. Науковець експериментально перевірила ефективність педагогічних умов, до системи яких увійшли: 1) поетапне становлення навчальних мотивів у шести річок (ігрові – соціальні – навчально-орієнтовані – навчальні), що обов’язково має бути враховано в змістовому, операційному аспектах; 2) навчальний процес у першому класі має бути макродіяльністю, кожен з елементів якої на певному етапі є провідним (ігрова взаємодія, спілкування, елементи праці, навчально-пізнавальна діяльність; 3) урізноманітнення типів уроків відповідно до рівня сформованості навчальної діяльності учнів. [1]. Бушуєва Н.О. пояснює, що шестирічним учням однаковою мірою притаманні як дошкільні, так і шкільні види діяльності. Вона вважає, що : «Передчасне звуження багатой палітри діяльності лише до навчальної негативно впливає на мотиваційну сферу учнів. Урахування вікових особливостей вимагає багатокомпонентного навчання, макродіяльності, що поєднує в собі елементи різних її видів, забезпечує їх емоційне проживання» [1, 8]. Автор пропонує здійснювати систему таких типів уроків: уроки інтегровані, сюжетно-ігрові, ігрові, творчо-продуктивні, уроки-проекти. Дослідниця вважає, що застосування різних типів уроків дає змогу зберігати високий інтерес учнів до навчально-пізнавальної діяльності.

Бушуєва Н.О. наголошує, що у першокласників значущості набуває мотив інтересу до нових видів діяльності, у тому числі і навчання, пояснює особливості організації навчального процесу в першому класі, що : « пов’язується з поступовістю становлення та особливою структурою навчальної діяльності дітей шестирічного віку. На момент приходу до

школи дитина перебуває на проміжному етапі між дошкільним і молодшим шкільним дитинством. І це означає, що її діяльності рівною мірою притаманні й дошкільні і шкільні види проявів» [1,15]. Дослідниця наголошує на тому, що цей віковий період знаменується поступовим переходом від багатого спектра діяльності до абсолютного домінування навчальної діяльності: « тому штучне звуження багатой палітри діяльності в такий перехідний період лише до навчання за шкільним типом не тільки збіднює діяльність шестирічної дитини, а й шкодить формуванню передумов навчальної діяльності, у результаті чого розвиток інших видів діяльності, у яких повинні формуватися ці передумови, призупиняється й уповільнюється» [1, 15]. Автор вважає, що збіднення діяльності прямо пропорційно відбивається на мотиваційній сфері дитини, у наслідок чого не відбувається належне формування навчальних мотивів. Базуючись на отриманих результатах дослідження, Бушуєва Н.О. робить висновок , що навчально-пізнавальна діяльність на уроці в першому класі має бути обов`язково багатокомпонентною, що поєднує елементи різних видів діяльності, тобто макродіяльністю: « Залучення дитини під час навчання до різних видів діяльності сприяє її повноцінному й гармонійному розвитку, повною мірою забезпечує емоційне проживання дитиною цієї діяльності».[1,15]. Педагогічні умови формування навчальної мотивації шестирічних учнів Бушуєва Н.О. розглядає як складну систему, здатну до самоорганізації, активного функціонування, впливу на процес освоєння навчальної діяльності. [1].

Педагогічні умови впровадження робочих зошитів з друкованою основою в процесі індивідуалізації навчання школярів вивчає Нечволд Л.І. Важливою умовою успішного здійснення індивідуалізації навчання вона вважає використання дидактичного матеріалу зошитів для вибору школярами змісту завдань, методів і форм самостійної роботи. Автор вважає, що зошити з друкованою основою є засобом індивідуалізації навчання учнів, що стимулює до самостійних дій, які здійснюють школярі

відповідно до своїх реальних навчальних можливостей. Крім вище зазначеної педагогічної умови дослідниця називає також наступну педагогічну умову – теоретико-методичну підготовку вчителів [6].

Братанич О.Г. розглядає педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи. Автор акцентує увагу на недоліках, що мають місце в навчанні учнів і вважає, що : « в умовах імперативної спрямованості навчального процесу в ньому продовжують панувати суб'єкт-об'єктивні стосунки, переважають фронтальні форми роботи, які характеризуються низьким рівнем пізнавальної активності та самостійності учнів» [2, 1]. Предметом дослідження є педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи. У процесі дослідження було встановлено поетапний характер диференційованого навчання та залежність його ефективності від дотримання певних педагогічних умов. Дослідниця пропонує враховувати психофізіологічні особливості учнів, визначаючи візуалів, аудіалів, кін естетиків і вважає, що саме вдала типологізація учнів є основою ефективної диференціації навчання учнів. Науковець звертає увагу на те, що аналіз педагогічної літератури та шкільної практики свідчить про те, що : « організаційна структура уроку, зумовлена технологією навчання, у якій переважають фронтальні форми роботи, передбачає одночасний початок і завершення кожного етапу пізнавальної діяльності учнів усього класу, незалежно від темпу їх навчальної роботи» [2, 9-10].

Братанич О.Г. називає такі протиріччя в практиці загальноосвітньої школи: між психологічними і дидактичними закономірностями навчального процесу; між індивідуальним характером засвоєння знань і фронтальною формою навчання; між діяльністю природою формування навичок й умінь і недостатнім рівнем пізнавальної активності та самостійності учнів; між суворо регламентованою організаційною структурою уроку і необхідністю варіювання стратегій навчання різних

груп; між загальнодержавними педагогічними орієнтирами на індивідуалізацію та диференціацію навчання, запровадження особистісно орієнтованих педагогічних технологій і шкільною практикою «усереднення» педагогічних впливів на учнів [2,1]. Братанич О.Г. вважає, що: «Розв'язання означених протиріч вимагає нових підходів до організації навчання в загальноосвітній школі, удосконалення уроку, як поширеної форми масового навчання, який в умовах компетентнісного підходу не розв'язує основної проблеми масової школи – не адаптує освітній процес до індивідуальних особливостей учнів [2,1] Науковець довела, що диференційоване навчання учнів основної школи можливе і ефективно на всіх етапах уроку за таких педагогічних умов: застосування системно-технічного підходу до організації диференційованого навчання; здійснення трирівневої типологізації учнів за психолого-педагогічними, психофізіологічними критеріями; варіювання та дозування видів самостійної роботи та форм її контролю на всіх етапах уроку. Автор вважає, що визначена система педагогічних умов може бути реалізована в реальному навчальному процесі шляхом розробки на їх основі й упровадження в практику проведення уроків відповідної педагогічної технології [2].

Гапійчук І.М. розглядає педагогічні умови емоційної взаємодії «викладач – студент» у процесі навчання у класичному університеті. Предметом її дослідження є педагогічні умови реалізації дидактичної взаємодії. Розроблено й апробовано методику реалізації педагогічних умов у процесі навчання у класичному університеті. Дослідниця вважає, що реалізація зазначених педагогічних умов забезпечить можливість організації активної навчальної діяльності й позитивно впливатиме на протікання дидактичної емоційної взаємодії [4]. Автор пропонує забезпечити такі педагогічні умови: 1) поповнення змісту підготовки майбутніх викладачів; 2) використання особистісно орієнтованих технологій, методів і прийомів навчання, що забезпечують пізнавальну активність і позитивні емоційні стани на заняттях;

3) створення ситуації успіху в навчанні. Причому Гапійчук І.М. підкреслює, що: «створення ситуації успіху в навчанні – це створення умов, що забезпечують впевненість у собі» [4,181]. Аналіз результатів дослідження свідчить про ефективність запропонованих педагогічних умов: «Перевірка ефективності педагогічних умов показала кількісні та якісні зміни в експериментальних групах, де модель, що досліджувалася, у формуючому експерименті розроблялася з урахуванням наявності сукупності педагогічних умов, що були обґрунтовані»[4, 185].

Гончаренко А.М. досліджує проблему становлення гуманних взаємин старших дошкільників. Предметом її дослідження стали педагогічні умови оптимізації процесу становлення взаємин дошкільників. Автор вважає, що потрібно забезпечити такі педагогічні умови: 1) створення і постійне підтримання сприятливого психологічного клімату; 2) побудова освітнього процесу на основі прийняття індивідуальності особистості. Гончаренко А. М. підкреслює, що: «Процес становлення гуманних взаємин передбачає безумовне і послідовне ставлення педагога до дитини, як до своєрідної особистості, найвищої цінності, прийняття її інтересів, потреб, повагу до її гідності. У педагогічному процесі ця умова забезпечує вільний вибір, виявлення, реалізацію індивідуальних проявів, власних інтересів, потреб ціннісного ставлення до себе і до інших» [5,96].

Сіліна Г.О. визначає такі педагогічні умови ефективного формування психосоціальної компоненти здоров'я молодших школярів: 1) удосконалення змісту, форм і методів педагогічної діяльності; 2) гуманізація педагогічних взаємовідносин, створення позитивного психологічного клімату [8]. Сушенцев О.Є. досліджуючи педагогічні умови активізації пізнавальної діяльності учнів основної школи на уроках трудового навчання, називає саме такі: 1) системний, цілеспрямований розвиток мотиваційної діяльності; 2) створення ситуації успіху в пізнавальній діяльності; 3) диференціація процесу навчання [9].

Василенко Л.М., вивчаючи педагогічні умови взаємодії вокального і методичного компонентів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, визначила такі педагогічні умови: 1) забезпечення інтегративних зв'язків між вокальною і методичною підготовкою студентів; 2) застосування у навчальному процесі педагогічно доцільних засобів адаптації майбутніх спеціалістів до вокально-методичної діяльності та орієнтація викладання вокальних дисциплін на вироблення у студентів індивідуального стилю вокально-методичної діяльності [10, 168].

Аналіз наукової літератури показав, що найчастіше науковці називають такі загальні умови організації сучасного навчального процесу в загальноосвітній школі : створення сприятливого психологічного клімату, орієнтація на особистісно-орієнтоване навчання, врахування інтересів, потреб, здібностей кожного учня.

Отже до загальних педагогічних умов сучасні вітчизняні дослідники відносять:

- 1) залучення дитини до активної творчої, навчальної діяльності;
- 2) накопичення дитиною позитивного досвіду творчості в різних видах діяльності;
- 3) створення «ситуації успіху»;
- 4) застосування комплексу різних видів мистецтв;
- 5) організація макродіяльності на уроках у 1 класі початкової школи;
- 6) адаптування навчального процесу до індивідуальних особливостей учнів;
- 7) забезпечення інтегративних зв'язків.

До психолого-педагогічних умов відносять:

- 1) формування стійкого пізнавального мотиву навчальної діяльності;

- 2) формування позитивної концепції-я;
- 3) здійснення психологічної підтримки процесу індивідуального навчання і розвитку школяра;
- 4) врахування психофізіологічних особливостей учнів (візуалів, кінестетиків, аудіалів);
- 5) сприяння реалізації особистого творчого потенціалу;
- 6) підтримка природного бажання дитини вчитися;
- 7) дослідження індивідуальних особливостей, задатків, здібностей дитини;
- 8) своєчасне виявлення особливостей індивідуального творчого потенціалу учнів;
- 9) подолання суб'єкт-об'єктивних стосунків, авторитаризму в спілкуванні.

Серед *методичних умов* важливого значення, на думку сучасних вітчизняних науковців, набувають такі:

- 1) забезпечення навчального процесу відповідними методичними розробками;
- 2) застосування адекватних методів, прийомів, форм, технологій навчання;
- 3) формування усвідомленого ставлення до навчальної діяльності, розуміння учнями мети їх навчальних дій;
- 4) забезпечення активності учнів;
- 5) гармонійне здійснення диференціації та інтеграції навчання;
- 6) запровадження відповідної педагогічної системи;
- 7) здійснення системи різних типів уроків;
- 8) впровадження робочих зошитів з друкованою основою.

Результатами вищезазначених досліджень зафіксовані такі факти: підвищення рівня навчальної мотивації, покращення знань учнів, сформованість позитивного ставлення учнів до навчальних предметів,

сформованість самоцінних знань, набуття учнями досвіду самореалізації, розширення словарного запасу, збагачення музично-естетичного тезаурусу, активізація творчої самореалізації, розвиток здатності до самоорганізації, забезпечення високого рівня інтересу до навчальної діяльності.

Отже, базуючись на результатах вищезазначених досліджень та отриманих фактах, ми переконані, що **педагогічні умови** – це складова будь-якого педагогічного дослідження, здійснення будь-якої педагогічної технології, функціонування педагогічних систем. Для досягнення бажаного результату передбачаються, моделюються, впроваджуються конкретні, чітко визначені умови, що відповідають меті та прогнозованому результату. Педагогічні умови ми розглядаємо як суттєву складову методики інтегрованого навчання музики. Оскільки інтегроване навчання – це складне, багатогранне педагогічне явище, яке вимагає ретельної підготовки, ми припустили, що ефективний процес та якісний результат інтегрованого навчання музики молодших школярів будуть можливими за наявності наступних трьох основних груп педагогічних **умов**: 1) *психолого-педагогічних*, 2) *методичних*, 3) *організаційних*, сукупність яких складає загальні педагогічні умови.

Базуючись на результатах сучасних досліджень та тривалому процесі власної педагогічної діяльності, виявленні, перевірці та практичному впровадженні педагогічних умов у процесі інтегрованого навчання мистецтву молодших школярів ми радимо створювати саме такі:

Перша педагогічна умова передбачає формування стійкого пізнавального інтересу учнів до занять музичним мистецтвом у напрямку їх задоволення від вирішення завдань як теоретичного, так і художньо-практичного характеру на основі досягнення психологічного комфорту в процесі навчання. Забезпечення емоційного комфорту взагалі, а тим більше, на уроках музики у початковій школі слугує важливим механізмом стимулювання потреби учнів у заняттях мистецтвом. Учитель має прагнути до найкращого

неупередженого розуміння учня та дбати не лише про його мистецькі результати, а, насамперед, про забезпечення його позитивного емоційного самопочуття в процесі навчання (створення атмосфери свята).

Друга педагогічна умова сприяє забезпеченню діалогічної взаємодії вчителя й учнів у навчальному процесі на основі гедоністичного ставлення до мистецтва з урахуванням адаптивно-індивідуалізованих способів засвоєння музичного матеріалу. Акцентування ролі естетичної насолоди в сприйнятті і творенні мистецтва має пов'язуватися з осягненням, усвідомленням і розумінням художньо-виражальним значенням музичних творів з урахуванням закономірностей дитячого естетичного сприймання. Цю педагогічну умову буде реалізовано, якщо спрямовувати емоційне та перцептивно-інтелектуальне осмислення творів мистецтва у річище активного процесу співтворчості вчителя й учнів.

Третьою педагогічною умовою є реалізація цілісності до komponування змістових основ мистецького навчання з метою взаємозалежної узгодженості художньої інформації, представленої в навчальних програмах. Адже здійснення стійких зв'язків уроку музики, що забезпечують його цілісність і збереження основних властивостей в процесі застосування різних видів мистецтв (музики, літератури, образотворчого мистецтва, театру, декоративно-прикладного, хореографії) та різновидів мистецької діяльності (музикування, малювання, виконання ролей, рухи під музику), унеможливорює відокремленість, розрізненість художніх уявлень учнів та сприяє їх становленню як особистості.

Четверта педагогічна умова пов'язана зі стимулюванням асоціативно-інтегрованого мислення учнів у процесі застосування варіативних імпровізаційних завдань, що актуалізують мистецький досвід молодших школярів. Завдання повинні враховувати репродуктивні та творчі підходи, коригуватися стосовно певної індивідуальності учня. Педагогічні дії з боку вчителя мають враховувати інтеграцію різновидів навчальної діяльності –

художнього сприймання, оцінювання і творення, що співіснують у певних зв'язках та відношеннях.

П'ята педагогічна умова музичного навчання молодших школярів вимагає спрямування самостійно-рефлексивних дій учнів на творчий результат в процесі здійснення практичної діяльності (спів, гра на елементарних музичних інструментах, виконання нескладних ролей, малювання тощо). Адже навіть учень початківець не тільки насолоджується музикою, а й ставить перед собою певні завдання на шляху до досягнення певних художніх результатів в діяльності. До того ж, створення ситуації успіху у процесі навчання музики є необхідним для забезпечення актуалізації творчого потенціалу учнів. Враховуючи актуальність мети і підходів до музичного навчання, комплексна реалізація визначених педагогічних умов інтегрованого навчання музики молодих школярів передбачає їх взаємозв'язок, взаємодію, взаємозалежність та має на меті забезпечити апробацію розробленої поетапної методики.

Висновки. Аналіз тенденцій здійснення інтегрованого навчання в загальноосвітній школі показав, що в сучасних умовах розвитку вітчизняної педагогічної науки відбувається теоретичне осмислення ролі розвитку творчого потенціалу особистості кожного учня, виявлення його творчих здібностей, створення умов для здійснення гуманістичного, особистісно-орієнтованого навчання. Але при наявності численних досліджень з проблеми, методичний аспект інтегрованого навчання музики учнів молодшого шкільного віку не отримав широкого висвітлення. Теоретичний аналіз наукових досліджень з питань інтегрованого навчання та впровадження педагогічних умов дозволяє зробити висновок, що інтегроване музичне навчання розглядається як реалізація принципів гуманізації, інтеграції, активності, індивідуалізації й впровадження специфічних педагогічних умов є актуальною необхідністю, а їх впровадження сприятиме

здійсненню ефективного інтегрованого навчання музики молодших школярів.

Під час здійснення експериментальної перевірки ефективності впровадження запропонованих педагогічних умов інтегрованого навчання музики було розкрито основні етапи здійснення впровадження педагогічних умов інтегрованого навчання, розкрито зміст кожного етапу впровадження запропонованих педагогічних умов та комплекс методів, які були застосовані при цьому. Дослідження показало, що існує низка чинників, які негативно впливають на формування цілісних знань про мистецтво, позитивної мотивації до музичних занять, спостерігається тенденція ігнорування індивідуальних інтересів, задатків, здібностей. Таким чином окреслились завдання, які нині є актуальними для удосконалення музичного навчання молодших школярів.

Література:

1. Бушуєва Н.О. Педагогічні умови формування навчальної мотивації дітей шестирічного віку. / Н.О. Бушуєва. - Кривий Ріг. 2008. с.20.
2. Братанич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи. / О.Г. Братанич. - Кривий Ріг. 2008. с.20.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови./ Укл. і головний ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
4. Гапійчук І.М. Педагогічні умови емоційної взаємодії «викладач – студент» у процесі навчання у класичному університеті. / І.М. Гапійчук. - Одеса. 2003. -249 с.
5. Гончаренко А.М. Педагогічні умови становлення гуманістичних взаємин старших дошкільників./ А.М. Гончаренко. - Київ. 2003. – 214 с.

6. Нечволд Л.І. Педагогічні умови впровадження робочих зошитів з друкованою основою в процесі індивідуалізації навчання школярів. / Л.І Нечволд. - Харків. 2002. С.20- 41.
7. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. - Київ. Освіта України. 2008. - 274 с.
8. Сіліна Г.О. Педагогічні умови формування психосоціальної компоненти здоров'я молодших школярів ./ Г. О. - Київ. 2008. – 243с.
9. Сушенцев О.Є. Педагогічні умови активізації пізнавальної діяльності учнів основної школи на уроках трудового навчання. / О.Є Сушенцев - Кривий Ріг: Знання, 2010.- 222 с.
10. Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г.М.Падалки: [колективна монографія] / під наук. Ред.. А.В. Козир. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – С.168-181.
11. Холоденко В.О. Розвиток творчої активності молодших школярів у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності./ В.О. Холоденко. - Київ. 2004.- С.20.
12. Яценко С.Л. Педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання учнів у гімназії: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд.. пед.. наук: спец: 13.00.01 «загальна педагогіка та історія педагогіки». - Житомир. 2005.- 16 с.

Аннотація

Данько Н. П. У статті розкриваються сутність та зміст педагогічних умов інтегрованого навчання музики молодших школярів. Розкриваються 3 групи педагогічних умов, які найбільше розглядаються сучасними дослідниками та практикаками: психолого-педагогічні, методичні, організаційні. Аналізуються результати дослідження таких сучасних науковців, як: Падалка Г.М., Бушуева Н.А., Браттанич О.Г., Гончаренко А. М., Нечволд Л.І., Холоденко В.О., Яценко С.Л.

Крім аналізу результатів сучасних досліджень в галузі мистецької освіти, подається авторське визначення поняття «педагогічні умови» та основні педагогічні умови здійснення інтегрованого навчання музики молодших школярів; розкриваються специфічні особливості кожної з них. Педагогічна інтеграція в процесі навчання музики молодших школярів розглядається як можливість реалізації принципів гуманізації, інтеграції, активності, індивідуалізації. Створення специфічних педагогічних умов сприяє ефективному навчанню мистецтву дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: педагогічні умови, молодші школярі, інтегроване навчання, особистісно-орієнтований підхід, гуманістичний принцип.

Аннотация

Данько Н.П. Педагогические условия интегративного обучения музыке младших школьников.

В статье раскрываются суть и содержание педагогических условий обучения музыкальному искусству младших школьников на основе интеграции. Автор называет 3 группы педагогических условий, которые чаще всего рассматриваются современными исследователями и практикаками: психолого-педагогические, методические, организационные. Анализируются

результаты исследования эффективности педагогических условий обучения младших школьников таких современных ученых как: Падалка Г.Н., Бушуева Н.А., Браттанич О.Г., Гончаренко А. М., Нечволд Л.И., Холоденко В.О., Яценко С.Л.

Кроме анализа современных исследований подается авторское определение понятия «педагогические условия», называются основные педагогические условия организации интегрированного обучения музыке младших школьников; раскрываются специфические особенности каждой из них. Педагогическая интеграция в процессе обучения музыке учащихся младших классов общеобразовательной школы рассматривается как реализация принципов гуманизации, интеграции, активности, индивидуализации. Создание специфических педагогических условий будет содействовать эффективному обучению музыке детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: педагогические условия, младшие школьники, интегративное обучение, личностно ориентированное обучение, принцип гуманизации.

Summary

Danko Nataly

Pedagogical conditions of integrated music teaching

Pedagogical conditions of music integrated teaching to junior students; essence and content of such conditions are examined in the article. An author gives 3 groups of pedagogical conditions (methodological, organizational, psychological and pedagogical of studying) which are usually studied by modern scientists.

Scientific works and practical approaches to effective pedagogical teaching of junior students of such modern scientists as Bushyeva N., Bratanicg O., Goncharenko V., Padalka G., Yatsenko S., Xolodenko V.

Besides analyzing modern studies, author gives definition of pedagogical conditions, mentions main pedagogical conditions of integrated music teaching to junior students, describes specific characteristics all that issues.

Integration of subjects in course of music to junior students are strongly connected with principles of humanism, integration and activating processes, and making the process of teaching narrowly targeted. An idea that creating specific pedagogical conditions will contribute to effective teaching music to junior students is produced in the article.